

Dr. Lina MIKALONIENĖ
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros lektorė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius
Tel. (370 2) 36 61 70
El. p. *lina.mikaloniene@gmail.com*

UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS AKCININKŲ SUTARTIES TEISINĖ KVALIFIKACIJA

Akcininkų sutartis yra vienas iš uždaryjū akcinių bendrovių akcininkų investicijų apsaugos būdų. Kadangi uždaryjū akcinių bendrovių akcijų realizavimo rinkos nėra, dažnai tokių bendrovių akcijos yra nelikvidžios, tad pasitelkę akcininkų sutartis akcininkai bendradarbiauja, siekdami efektyvesnio bendrovės valdymo ir jos veiklos, tai lemia investicijų grąžą įvairiomis formomis. Atsižvelgiant į praktinę šių sutarčių reikšmę, straipsnyje atskleidžiama uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė samprata. Tuo tikslu įvertinama akcininkų sutarties instituto vieta paskirų valstybių sutarčių teisėje, nagrinėjami uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties ir jungtinės veiklos (partnerystės) sutarties panašumai ir skirtumai. Taip pat pateikiama uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija pagal Lietuvos teisę ir pagrindiniai šios sutarties požymiai.

1. ĮVADAS

Versle dažnos situacijos, kai akcininkai, siekdami veiksmingo savo kaip bendrovės dalyvių teisių realizavimo ir interesų apsaugos, o drauge ir efektyvaus bendrovės valdymo ir veiklos, tarpusavyje sudaro sutartis, kurios teisės doktrinoje ir praktikoje žinomos akcininkų sutarčių pavadinimu (angl. *shareholders' agreement, shareholder pacts, investment agreement, joint venture agreement*). Užsitikrinant investicijų grąžą, akcininkų sutartys dažniausiai sudaromos uždarosiose akcinėse bendrovėse, kurių akcijos yra nelikvidžios, nėra akcijų realizavimo rinkos. Akcininkų sutartyse įtvirtinamos nuostatos dėl bendrovės valdymo klausimų (t. y. dėl balsavimo esminiais klausimais, pvz., dividendų politikos; įmonės veiklos; klausimų, susijusių su bendrovės organų struktūra ir formavimu) ir dėl akcininkų sudėties kontrolės (t. y.

dėl akcijų perleidimo, pvz., nustatomas terminas, per kurį akcijos yra neperleidžiamos; kriterijai, taikytini akcijų įgijėjui; sąlygos, kurioms esant akcijos gali ar turi būti perleidžiamos; susitarimai dėl pirmenybės teisės įgyvendinimo). Į akcininkų sutartis taip pat gali būti įtraukiamos ir kitos sąlygos (pvz., dėl darbo sutarties tarp bendrovės ir akcininko; papildomo akcininkų išpareigojimo investuoti į bendrovę; akcininkų nekonkuravimo; ginčų sprendimo arbitraže). Akcininkų sutartis ne tik užtikrina akcininkų bendradarbiavimą darant įtaką bendrovės valdymui ir jos veiklai, bet ir atlieka prevencinę funkciją mažindama akcininkų ginčų tikimybę. Akcininkų sutartis taip pat reikšminga nustatant veiksmingus sutarties šalių ginčų sprendimo būdus, ypač tokiose situacijose, kai tarp akcininkų nelieka tarpusavio supratimo ir galimybės bendradarbiauti, tačiau nėra galimybės pasinaudoti tam tikra įstatymuose nustatyta dalyvių interesų apsauga (pvz., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.115 str. ir 2.123 str.¹). Tokiu atveju akcininkų sutartis gali numatyti priverstinio akcijų išpirkimo ar pardavimo tvarką ir sąlygas, kadangi konfliktinėse situacijose tokių bendrovių akcijos tretiesiems asmenims gali būti nepatrauklios.

Lietuvoje taip pat pastebima tendencija akcininkų tarpusavio santykius reglamentuoti akcininkų sutartimis.² Kadangi Lietuvoje tarp visų įmonių dominuoja uždarnosios akcinės bendrovės (uždarnosios akcinės bendrovės sudaro daugiau nei 66 proc. visų privačių juridinių asmenų³), praktiniu požiūriu aktuali uždarnosios akcinės bendrovės (toliau – bendrovė) akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija. Akcininkų sutartys dažniausiai sudaromos siekiant glaudesnio bendradarbiavimo tarp akcininkų, todėl kyla šios sutarties, kuri teisinės prigimties požiūriu galėtų būti

¹ 2000-07-18 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864. Civilinis kodeksas (įsigaliojo 2001-07-20, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2000, Nr. 74-2262).

² Report on the proportionality principle in the European Union – ISS Europe, ECGI, Shearman & Sterling - 18 May 2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/shareholders/indexb_en.htm> [žiūrėta 2011-03-10]; Europos Sąjungos 16 valstybių narių ir 3 kitų jurisdikcijų biržinėse bendrovėse vienas populiariausių kontrolės įgijimo mechanizmų yra akcininkų sutartys. Lietuvos teismų praktikoje taip pat minimos akcininkų sutartys (pvz., 2010-02-09 Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civ. b. UAB „ZZZ Baltic“ v. A. M. F. B. L. ir L. J. R. P., Nr. 2A-91/2010, kat. 130.1.1; 42.11; 41; 2009-03-19 Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civ. b. Mekarias Investments LTD v. M. M., Nr. 2-304/2009, kat. 110.1 (S); 2006-03-20 Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civ. b. AB „Geonafra“ v. Svenska Petroleum Exploration AB, UAB „Genčių nafta“, Nr. 2A-130/2006, kat. 21.4.1.1; 21.4.1.5; 21.6; 24.1; 27.1; 42.8; 94.2.4; 94.2.5; 114.8.2; 119.9; 2010-06-23 Vilniaus apygardos teismo CBS sprendimas civ. b. UAB „Varnės rezidencija“ v. BUAB „Otlit“ ir Kodumajagroupi AS, Nr. 2-3871-450/2010, kat. 42.4; 116.5. (S)).

³ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Ūkio subjektai. Pagrindiniai duomenys – 2009. Vilnius, 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1573>, [žiūrėta 2011-03-10], p. 8–9. Taip pat pastebėtina, kad Lietuvoje 2010-01-01 buvo apie 83,2 tūkst. veikiančių ūkio subjektų (įskaitant viešuosius juridinius asmenis), iš kurių 45,5 tūkst. sudarė veikiančių uždarytų akcinių bendrovių.

laikoma gimininga jungtinės veiklos (partnerystės) sutarčiai,⁴ atribojimo problematika nuo partnerystės sutarties Lietuvos civilinės teisės požiūriu.⁵ Šis atskyrimas svarbus dėl tinkamo teisės normų aiškinimo bei taikymo ir teoriniu, ir praktiniu aspektu (pvz., dėl akcininkų fiduciarinių pareigų *inter se*, akcininkų atsakomybės tretiesiems asmenims, tarpusavio atstovavimo teisių).

Pažymėtina, kad Lietuvos teisės doktrinoje akcininkų sutarties ir jungtinės veiklos sutarties lyginamieji aspektai nagrinėti nebuvo, teisinis akcininkų sutarties vertinimas pagal Lietuvos teisę minimas fragmentiškai arba ši sutartis analizuojama konkrečiu aspektu.⁶ Mokslinius tyrimus, susijusius su akcininkų sutartimi, apskundina akcininkų sutarčių konfidencialumas ir akcininkų ginčų, kylančių šių sutarčių pagrindu, sprendimas neteismine tvarka.⁷ Taigi teisės doktrinos trūkumas taip pat skatina atlikti akcininkų sutarties teisinės sampratos analizę.⁸ Remiantis pozityviaja teise ir užsienio teisės doktrina, straipsnyje minėti aspektai nagrinėjami naudojant lingvistinį, sisteminį, teleologinį, loginį, lyginamąjį ir istorinį metodus.

2. AKCININKŲ SUTARTIES SAMPRATA PASKIRŲ JURISDIKCIJŲ TEISĖJE

Akcininkų sutarčių evoliuciją ir jų įtvirtinimą šiuolaikinėje sutarčių teisėje lemė komercinė praktika, nors istoriškai paskirų jurisdikcijų jurisprudencijoje akcininkų sutartys neretai buvo pripažįstamos negaliojančiomis vadovaujantis įvairiomis teorijomis. Štai akcininkų sutartis buvo laikoma negaliojančiu sandoriu pagal analogiją su naryste asociacijoje (pvz., vadovautasi akcijų kaip civilinių teisių objekto nedalomumo koncepcija, ribojančia akcijomis suteikiamų teisių atskyrimą nuo akcijos, įskaitant teisę

⁴ Straipsnyje sąvokos *jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis, jungtinės veiklos sutartis ar partnerystės sutartis* vartojamos kaip lygiavertės.

⁵ Konkurencijos teisės, finansų teisės, viešosios vertybinių popierių rinkos, akcininkų sutarčių sudarymo specifinėse veiklos srityse, taip pat civilinio proceso aspektai nėra šio tyrimo objektas.

⁶ Rimas J. Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (01 S). Vilnius, 2010. Akcininkų sutartis analizuojama akcijų perleidimo ir pirmenybės teisės aspektu. Bosaitė A., Butov S. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. (Moksl. red. Mizaras V.). Vilnius: Justitia, 2009, p. 260–261. Minimos juridinių asmenų dalyvių sutartys. Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V., Kersauskas Š. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. 1-as leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. Dėl juridinio asmens dalyvių balsavimo sutarties.

⁷ Štai paminėtina 2009-12-01 Vilniaus apygardos teismo CBS nutartis civ. b. A. P., M. Š., R. J., A. A., N. A., T. S., E. S. v. G. K., Nr. 2S-1314-492/2009, kat. 110.1.; 122.2; 122.4; 2009-11-02, Vilniaus apygardos teismo CBS nutartis civ. b. UAB „VSA Holding“ v. A.M., Nr. 2S-1318-567/2009 (dėl laikinųjų apsaugos priemonių), kuriose pažymėta, kad akcininkų ginčai, remiantis, *inter alia*, akcininkų sutartimi, sprendžiami arbitraže.

⁸ Klausimai, susiję su akcininkų sutarties turiniu ir sutarties įgyvendinimu, šiame straipsnyje nėra analizuojami (pvz., konkrečių sutarties nuostatų galiojimo vertinimas, gynybos būdai, kuriais nukentėjęs akcininkas galėtų pasinaudoti, kitai sutarties šaliai pažeidus akcininkų sutartį).

balsuoti) ar dėl prieštaravimo viešajai tvarkai (pvz., dėl sutarties nesuderinamumo su teisine bendrovės forma, kai akcininkai perima išimtinę kitų bendrovės organų kompetenciją, dėl teisių galiojimo, atsisakius tokių teisių įgyvendinimo, dėl civilinio teisnumo ar veiksnumo apribojimo (pvz., nepagrįsto ir neprotingo nuosavybės teisių suvaržymo apribojant akcijų perleidimą, dėl balsavimo teisių apribojimo).

Šiandieninėje Europos Sąjungos teisėje akcininkų sutarties institutas yra žinomas, tačiau reguliuoti teisinę šių sutarčių kvalifikaciją paliekama valstybių narių nacionalinei teisei.⁹

Akcininkų sutartys ypač plačiai naudojamos bendrosios teisės tradicijos valstybėse, pvz., Anglijoje.¹⁰ Nors Anglijoje vyrauja pozicija, kad akcininkų sutartys atviro tipo bendrovėse neturėtų būti naudojamos dėl laisvo ir nesuvaržyto akcijų perleidimo bei akcijų rinkos, taip pat dėl specifinio vertybinių popierių prekybos reguliuojamose rinkose reglamentavimo, manoma, kad akcininkų sutartis naudinga uždaro tipo bendrovėse. Šiose bendrovėse akcininkų sutartys sudaromos, kai akcininkų tarpusavio santykiams reguliuoti nepakanka bendrovės įstatų.¹¹ Kaip antai situacijose, kai susitariama dėl akcininko kaip bendrovės direktoriaus pozicijos, nes toks susitarimas neatskiriamas nuo konkretaus akcininko asmens, taip pat siekiant užtikrinti mažumos akcininkų interesus suteikiant jiems veto teisę tam tikrų sprendimų atžvilgiu arba siekiant išsaugoti dalyvių susitarimo konfidencialumą. Akcininkų sutartyje įtvirtinamas teisių, susijusių su akcijomis, įgyvendinimas, taip pat akcininkams suteikiamos papildomos teisės šalia turimų *ex lege*.¹² Siekiant realaus sutarties įgyvendinimo, akcininkų sutarties šalimi gali tapti ne tik akcininkai, bet ir pati bendrovė. Šiuo atveju svarbu, kad bendrovė neprisiimtų įsipareigojimų, kurie ribotų bendrovės galias, suteikiamas įstatymais bei įstatais.¹³ Akcininkų sutartis grindžiama įprastais sutarčių teisės principais.¹⁴

JAV, siekiant apsisaugoti nuo nepageidaujamos teismų praktikos, kuri nepri-

⁹ Werlauff E. EU Company Law: Common Business Law of 28 States. Translated [from the Danish] by Hanne Gørn. 2nd ed. Copenhagen: DJØF Publishing, 2003, p. 332–334. Štai 2004-12-15 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB (OL 2004 L 390) 10 str. 1 d. (g), mini akcininkų susitarimus, dėl kurių gali būti ribojamas vertybinių popierių perleidimas ir (arba) balsavimo teisės.

¹⁰ Andenas M. Shareholders' Agreements: Some EU and English Law Perspectives [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lawschool.tsukuba.ac.jp/pdf_kiyou/tlj-01/tlj-01-andenas.pdf> [žiūrėta 2011-03-10], p. 144.

¹¹ Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 2.

¹² The Law Commission. Shareholder Remedies. Consultation paper (LCCP142), 1996 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lawcom.gov.uk/closed_consultations.htm#1996> [žiūrėta 2011-03-12], p. 22.

¹³ Cadman J., 2004, p. 3–9.

¹⁴ Ten pat.

pažino akcininkų sutarčių teisinės galios, MBCA¹⁵ įtvirtino galimybę sudaryti akcininkų sutartis uždaro tipo bendrovėse. Akcininkų sutartis dažnai suprantama kaip susitarimas, kuriuo akcininkai siekia modifikuoti tradicinius bendrovių teisės principus dėl bendrovės valdymo ir tarpusavio santykius paremti partnerystės modeliu, kartu pasinaudodami įstatymų garantuojama dalyvių ribotos atsakomybės nauda. Uždaro tipo bendrovėse akcininkai, sudarydami akcininkų sutartį, iš esmės siekia įtvirtinti sprendimų priėmimo tvarką, būdingą partnerystei, ir išvengti balsų daugumos taisyklės, taikomos bendrovių teisėje. Tokiomis sutartimis akcininkai turi teisę nustatyti kitokį, nei įtvirtinta įstatymuose, kompetencijos pasiskirstymą (pvz., įtvirtinama akcininkų teisė duoti privalomus nurodymus valdybai, valdybos įgaliojimų apribojimas, tam tikrų valdybos galių eliminavimas) ar pelno paskirstymą (pvz., nesilaikant įnašų proporcijos kapitale taisyklės), taip pat įtvirtinti susitarimus dėl balsavimo, sutarčių tarp akcininkų ir bendrovės sudarymą, aplinkybes dėl bendrovės likvidavimo ir kitus klausimus dėl bendrovės veiklos bei santykių tarp akcininkų. Šios sutartys galioja ir bendrovės, ir akcininkų atžvilgiu, išskyrus atvejus, kai tokios sutartys prieštarauja viešajai tvarkai. Kadangi akcininkų sutartimi, kuria keičiamas teisinis reguliavimas, gali būti daroma reikšminga įtaka akcininkų teisėms ir pareigoms bei bendrovės veiklai ir struktūrai, šios sutarties šalimi privalo būti visi bendrovės akcininkai, o informacija apie akcininkų sutartį turi būti išviešinta (pvz., padarant įrašus akcijų sertifikatuose, pateikiant informaciją akcijų pirkėjui). Tokia sutartis yra privaloma akcijų pirkėjui, nebent sąžiningas pirkėjas, sužinojęs apie akcininkų sutartį, per nustatytus terminus pareikštų ieškinį dėl akcijų įsigijimo sandorio pripažinimo negaliojančiu. JAV taip pat pripažįstamos kitos rūšies akcininkų sutartys, kurių šalimis neprivalo būti visi akcininkai, t. y. sutartis dėl akcijų perleidimo apribojimų bei suderinto balsavimo sutartis.¹⁶

Palaipsniui verslo mobilumas ir užsienio investicijos lėmė, kad akcininkų sutarties institutas buvo perimtas ir kontinentinėje Europoje, kurioje teisinis akcininkų sutarčių reguliavimas taip pat nevienodas. Vienose valstybėse akcininkų sutartis traktuojama kaip savarankiška sutarčių rūšis, kitose – tokia sutartis pripažįstama remiantis sutarčių laisvės principu. Štai atsižvelgiant į verslo požiūriu nepriimtina teismų praktiką, kuri nepripažino akcininkų sutarčių galiojimo, akcininkų sutarties

¹⁵ *American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model Business Corporation Act annotated. 4th ed. Chicago, IL: ABA Section of Business Law, 2008. Vol. 1, p. 7-262/7-274; 7.32 str. (akcininkų sutartys). Pažymėtina, kad pagal MBCA 7.32 str. (f) dalį uždaro tipo bendrovės akcininkų sutartis, dėl kurios bendrovė kvalifikuojama kaip kvazipartnerystė, nėra *per se* pagrindas tiesioginei akcininko kaip dalyvio atsakomybei pagal bendrovės prievoles.*

¹⁶ Ten pat, p. 6-160/6-187, 7-249/7-254; MBCA 6.27 str. įtvirtina galimybę, siekiant protingų tikslų, akcininkų sutartyse nustatyti ribojimus akcijų perleidimui, kurie turėtų būti išviešinami. Pagal MBCA 7.31 str. suderinto balsavimo sutartims (angl. *pooling agreement*) netaikomas balsavimo teisės perleidimo sutarčių reglamentavimas, įtvirtintas 7.30 str. (angl. *voting trust*).

institutas buvo įtvirtintas 2003 m. Italijos (uždarųjų akcinių bendrovių atžvilgiu) ir 2009 m. Rusijos pozityviojoje teisėje.¹⁷ Italijoje akcininkų sutartis suprantama kaip sutartis, kuria siekiama stabilizuoti ir pagerinti bendrovės valdymą. Ji gali apimti susitarimus dėl balsavimo, akcijų perleidimo ir lemiamos kontrolės įgyvendinimo.¹⁸ Pažymėtina, kad Italijoje įstatymų leidėjas apibrėžia akcininkų sutarties porūšius, tačiau, išskyrus keletą aspektų (pvz., dėl maksimalaus penkerių metų sutarties termino), kitos šios sutarties sąlygos detaliau nėra reglamentuojamos. Rusijoje akcininkų sutarties reguliavimas yra gerokai detalesnis (pvz., įtvirtinama rašytinė sutarties forma, nustatoma sutarties įtaka akcijų įgijėjams bei teisinės pasekmės, pažeidus akcininkų sutartį).¹⁹ Rusijoje akcininkų sutartimi laikomas susitarimas dėl akcijomis suteikiamų teisių įgyvendinimo (aktyvia ar pasyvia forma) ir (arba) teisių į akcijas įgyvendinimo ypatumų, kaip antai dėl balsavimo, akcijų perleidimo bei kitų suderintų veiksmų, susijusių su įmonės valdymu ir jos veikla.²⁰

Kitokia situacija yra Nyderlanduose:²¹ akcininkų sutartis nėra įtvirtinta kaip sava-rankiška sutarties rūšis, šios sutarties galiojimas pripažįstamas pagal sutarčių laisvės principą. Akcininkų sutarčiai taikomos bendrosios sutarčių teisės nuostatos, *inter alia*, reikalavimas, kad sutartis neprieštarautų imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai ir gerai moralei. Šiuo aspektu ypač sudėtinga vertinti atskiras akcininkų sutarties nuostatas, nes Nyderlanduose ginčų pagal akcininkų sutartis sprendimas

¹⁷ Пояснительная записка к проекту федерального закона «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Российской Федерации в части регулирования института акционерных соглашений», 2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.corp-gov.ru/bd/db.php3?db_id=4311&base_id=49> [žiūrėta 2011-03-05]; Rusijos teismams nepripažįstant akcininkų sutarčių, akcininkai, sudarydami tokias sutartis, pasirinkdavo užsienio teisę, tačiau šių nuostatų galiojimas tai pat buvo ginčijamas.

¹⁸ Bignami M. M. Shareholders' Agreements in Unquoted Companies According to the Reform of Company Law in Italy // International Business Lawyer, Vol. 31, Issue 3 (June 2003) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>> [žiūrėta 2011-03-04], p. 135–139. Teisinė galimybė sudaryti akcininkų sutartis buvo numatyta akcinėms bendrovėms nuo 1998 m., tačiau ši nuostata nebuvo taikytina uždarosioms akcinėms bendrovėms.

¹⁹ Федеральный закон "Об акционерных обществах" (АО) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ao/32.1/>> [žiūrėta 2011-03-12]; 32.1 str. ОДА Х. Акционерные соглашения: осторожный шаг вперед. Переведено с английского У. А. Маглеевой (Herbert Smith). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.koteh.ru/journal-yurist/9881.html>> [žiūrėta 2011-03-12].

²⁰ Рублев В. Понятие и правовая характеристика акционерного соглашения как гражданско-правового договора, регулируемого гражданским законодательством рф. // Северные регионы мира: социально-экономическая инфраструктура и возможности инновационного развития. Материалы секции в рамках VI международного Социально-экологического конгресса «Экологическая безопасность северных стран и Этнокультурная политика» (Сыктывкар, 22 апреля 2010 года). Сборник научных статей [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://koet.syktu.ru/download/sbor.pdf#page=95>> [žiūrėta 2011-03-14], p. 98.

²¹ Meinema M. Mandatory and Non-Mandatory Rules in Dutch Corporate Law. *Electronic Journal of Comparative Law*, December 2002, Vol. 6.4 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-10.doc>> [žiūrėta 2011-03-13], p. 1631–1664.

teismuose yra retas reiškinys.²² Panašus akcininkų sutarčių reglamentavimas yra ir Danijoje.²³

Skirtingai nuo Anglijos,²⁴ Danijos,²⁵ kai kurios valstybės pasižymi savita situacija, kadangi manoma, kad šalia įmonės, kuri vykdo dalyvių sumanytą bendrą veiklą, lygiagrečiai tarp bendradarbiaujančių įmonės dalyvių gali susiformuoti atskira partnerystė. Ši situacija vadinama *dviguba įmone*. Štai pagal Vokietijoje²⁶ vyraujančią poziciją, nepriklausomai nuo sukuriamos verslo organizavimo formos, tarp bendradarbiaujančių dalyvių (pvz., partnerių, akcininkų) susiformuoja nekomercinė sutartinė partnerystė tais atvejais, kai uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonę valdo įmonės valdymo organai ne savarankiškai, bet jiems aktyviai daro įtaką dalyviai. Ši partnerystė siejama su dalyvio statusu įmonėje. Tokia partnerystė laikoma išimtinai vidine, ji nedaro įtakos dalyvių teisėms įmonėje (t. y. kiekvienas dalyvis atstovauja pats sau savarankiškai, bet ne per partnerystę) ir įmonės veiklai (t. y. laikoma, kad santykiuose su trečiaisiais asmenimis veikia pati įmonė, o ne dalyvių partnerystė). Tačiau ši *dvigubos įmonės* koncepcija svarbi dėl imperatyvių taisyklių taikymo, nutraukiant akcininkų *inter se* santykiuose susiformavusią partnerystę.

Taigi akcininkų sutarties institutas žinomas ir bendrosios, ir civilinės teisės tradicijos valstybių sutarčių teisėje, šią sutartį įtvirtinant arba kaip savarankišką sutarčių rūšį, arba tokios sutarties galiojimą pripažįstant vadovaujantis bendroju sutarčių laisvės principu. Be to, net ir tose valstybėse, kuriose akcininkų sutartis nėra išskiriama kaip savarankiška sutarčių rūšis, neretai įtvirtinamas atskiras jos porūšis dėl balsavimo teisės realizavimo.²⁷ Pagrindinėmis akcininkų sutarties turinio

²² Ten pat, p. 164, 167, 170; Nyderlanduose minima teismų praktika, pripažįstanti balsavimo susitarimus akcininkų sutartimis. Kadangi įstatymas nustato reikalavimą akcijų perdavimo ribojimus reguliuoti įstatuose, akcininkų sutarties ir įstatų santykis, kai sutartyje įtvirtinamas kitokio pobūdžio reglamentavimas dėl akcijų perdavimo palyginus su nustatytu įstatymuose, nėra aiškus.

²³ *Gomard B. Shareholders' Agreements in Danish Law. Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957–2009* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.scandinavianlaw.se/pdf/16-4.pdf>> [žiūrėta 2011-03-07], p. 103, 114, 141.

²⁴ Anglijos 1890 m. Partnerystės įstatymas (angl. *Partnership Act*) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1061797>> [žiūrėta 2011-03-14]. Pagal šio įstatymo 1 str. 2 d. (a) d. santykiai tarp įregistruotos įmonės dalyvių nelaikomi bendra veikla.

²⁵ *Gomard B.*, 1957, p. 103, 114, 141; Danijoje balsavimo sutartis, kaip akcininkų sutarties porūšis, atskiriama nuo jungtinės veiklos sutarties. Nekomercinės partnerystės sutartis gali būti sudaroma vietoje balsavimo sutarties. Šiuo atveju bendrovės akcininkų knygoje įregistruojamas akcininkas kaip kolektyvinis subjektas – nekomercinė partnerystė, kuri turi juridinio asmens teises.

²⁶ *Sorensen K. E. International Joint Ventures // Neville M., Sorensen K. E., ed. The Internationalisation of Companies and Company Laws. 1st ed. Copenhagen: DJØF Publishing, 2001, p. 158–162.*

²⁷ Proportionality between ownership and control in ES listed companies: external study commissioned by the European Commission. The Comparative Legal Study. Exhibit C - Part I and II - Legal study for each jurisdiction [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/shareholders/study/study-exhibit_c_part1_en.pdf> [žiūrėta 2011-03-10], p. 128–130, 165, 231, 274. Kaip antai Estijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje.

sudedamosiomis dalimis laikytinas susitarimas dėl balsavimo ir akcijų perleidimo ribojimų (pvz., Anglijoje,²⁸ Danijoje,²⁹ Italijoje,³⁰ Rusijoje³¹).

3. AKCININKŲ SUTARTIS IR JUNG TINĖS VEIKLOS SUTARTIS LIETUVOJE: LYGINAMIEJI ASPEKTAI

Sprendžiant dėl akcininkų sutarties teisinės kvalifikacijos, pirmiausia būtina įvertinti šios sutarties ir partnerystės sutarties tarpusavio santykį, kuris analizuotinas tokiais aspektais. *Pirma*, atsižvelgiant į tai, kad uždaro tipo bendrovės teisinė kilmė pagal vidinę organizacinę struktūrą grindžiama skirtingais modeliais (t. y. partnerystės arba atviro tipo bendrovės), akcininkų sutarties sąsaja su jungtinės veiklos sutartimi turėtų būti analizuojama per nacionalinės uždarnosios akcinės bendrovės teisinės kilmės prizmę. Todėl tikslinga koncentruotai paminėti bendrovės kilmės teorijas, kurios kartu nulemia ir bendrovės dalyvių tarpusavio teisinių santykių pobūdį. *Antra*, akcininkų sutartis su partnerystės sutartimi turėtų būti lyginama identifikuojant šių sutarčių bendrybes ir skirtynes.

3.1. Bendrovės teisinė kilmė

Pirminė paprasčiausia komercinio bendradarbiavimo forma buvo partnerystė (romėnų teisėje – *societas*). Neatsitiktinai bendrovių teisės formavimosi pradžioje vyravo teorija, pagal kurią bendrovė buvo suprantama kaip partnerystė, sutartinis junginys, pasižymintis tam tikra specifine savybe – šios sutarties dalyvių ribota atsakomybe (XVIII–XIX a.).³² Tačiau sutartine teorija, kuri rėmėsi dalyvių asmeniu ir jų visetu (junginiu), buvo sudėtinga paaiškinti daugelį klausimų (pvz., dėl dalyvių sprendimų priėmimo balsų dauguma, kai sprendimai turėtų būti grindžiami bendru sutarties šalių sutarimu; dėl laisvo akcijų perleidimo be kitos sutarties šalies (kitų akcininkų) sutikimo; dėl valdymo organų, kurie pagal sutartinę teoriją turėtų būti kvalifikuojami savininkų (sutarties šalių) atstovais, atsakomybės pobūdžio ir sąlygų, atstovų savarankiškumo; ši teorija taip pat netiko vienanarių bendrovių dogmatiniam pagrindimui). Be to, buvo pripažįstama, kad dažnai esminės reikšmės bendrovėje kaip verslo organizavimo formoje turi investuotas kapitalas, bet ne kiekvieno dalyvio asmuo. Todėl palaipsniui sutartinės teorijos buvo atsisakyta. Teisės doktrinoje evoliucionavo teorijos, kurios

²⁸ *Cadman J.*, 2004, p. 13, 24–31.

²⁹ *Gomard B.*, 1957, p. 101–102.

³⁰ *Bignami M. M.*, 2003, p. 138–139.

³¹ Федеральный закон "Об акционерных обществах" (АО) [interaktyvus]. Priega per internetą: <<http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ao/32.1/>> [žiūrėta 2011-03-12]; 32.1 str.

³² *Долинская В. В.* Акционерное право: основные положения и тенденции. Москва: Волтерс Клувер, 2006, p. 56–71. Apžvelgiamos 4 teorijos, susijusios su bendrovės samprata, kurias straipsnio autorė mini šioje straipsnio dalies pastraipoje.

aiškino bendrovės sampratą, siedamos partnerystės ir juridinio asmens požymius, t. y. kaip partnerystę, turinčią juridinio asmens požymių, arba kaip juridinį asmenį su partnerystės elementais (XIX–XX a.). Kai kurių mokslininkų nuomone, bendrovė buvo suvokiama kaip juridinio asmens porūšis ir todėl neatsiejama nuo juridinio asmens, kuriam būdingas turtinis pobūdis, savarankiškumas ir interesų atskirumas, sampratos (pvz., Gierke). Vėliau dėl komercinių santykių įtakos išsirutuliojo teorijos, kurios bendrovės sampratą grindė investuotu kapitalu ir akcininko investuotojo koncepcija. Laikoma, kad pirminis ir pagrindinis bendrovės steigimo tikslas yra turtinis, sujungiant kapitalą ir personifikuojant kolektyvinį turto fondą, taip pat užtikrinant investuotojų teisių apsaugą, bet ne jų vidinių tarpusavio santykių reguliavimą.

Lietuvoje uždarnosios akcinės bendrovės teisinė kilmė sietina su bendrove, bet ne su partneryste. Pagal teisinį reguliavimą bendrovės teisinė forma iš esmės remiasi klasikiniiais bendrovių teisės principais, t. y. kapitalizuotų įmonių veiklos principais, kai bendrovė suprantama kaip kapitalo pagrindu sukurtas junginys siekiant bendro tikslo – kiekvieno akcininko investicijų grąžos.³³ Todėl, skirtingai nuo *ex lege* asmeninių įmonių (pvz., ūkinių bendrijų, kurių steigimas ir veikla grindžiama tikrųjų narių jungtinės veiklos sutartimi), nacionalinės bendrovės teisinė kilmė siejama su kapitalizuota įmone ir pagal bendrovės teisinę kilmę akcininkų sutartis negalėtų būti kvalifikuojama partnerystės sutartimi.

Tačiau įstatymas sudaro sąlygas uždarąją akcinę bendrovę pritaikyti faktinėms situacijoms, kai akcininkai *inter se* santykius grindžia ne tiek kapitalu, kiek *intuitus personae* principu (t. y. remiantis kitos šalies asmeniu). Glaudus, pasitikėjimu paremtas ir kolektyvinis akcininkų bendradarbiavimas, kiekvieno akcininko indėlis į vykdomą verslą, ribotos galimybės dėl akcininkų sudėties pasikeitimo atspindi tokių bendrovių asmeninį pobūdį. Minėti požymiai dažnai atsiskleidžia per akcininkų sutartis. Todėl *intuitus personae* principo adaptavimas šioje verslo formoje reikšmingas sprendžiant dėl akcininkų sutarties teisinės kvalifikacijos, ypač šią sutartį lyginant su partnerystės sutartimi.

3.2. Pagrindiniai akcininkų sutarties ir jungtinės veiklos sutarties panašumai ir skirtumai

Akcininkų sutartis ir jungtinės veiklos sutartis³⁴ yra giminingos sutartys, pasižymin-

³³ Asmeninis bendrovės pobūdis ir šios teisinės formos paskirtis, siejama su smulkiuoju ir vidutiniu verslu, įstatyme įtvirtinami labai ribotai (pvz., paminėtina įstatymuose numatyta išimtis dėl pirmenybės teisės antrinėje akcijų rinkoje, mažesnio įstatinio kapitalo dydžio) (Daugiau žr. Mikaloniene L. Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (01 S). Vilnius, 2011, p. 80–124).

³⁴ Daugiau apie jungtinės veiklos sutarties teisinę kilmę, sampratą, kvalifikuojančius požymius ir esmines sąlygas žr. Mikaloniene L., 2011, p. 35–79.

čios bendrais sutarties šalių tikslais. Šios sutartys priskirtinos prie bendradarbiavimo sutarčių grupės. Partnerystės sutartis ir akcininkų sutartis turi ir daugiau panašumų. Minėtos sutartys taip pat kvalifikuotinos kaip organizacinės sutartys. Tiek jungtinės veiklos sutartis, tiek akcininkų sutartis yra ne tik pagrindas, bet ir priemonė konkrečiam tikslui pasiekti. Štai jungtinės veiklos sutarties institucinis pobūdis atsiskleidžia įtvirtinant organizacines prielaidas kitiems su bendra veikla susijusiems sandoriams sudaryti ir vykdyti, siekiant bendro tikslo. Akcininkų sutarties kaip rėminės (bazinės) pobūdis atsispindi, pvz., tokiose situacijose, kai, įgyvendinant balsavimo sutartį, sukuriama organizacinė struktūra, atskira nuo bendrovės ir jos organų, arba, įgyvendinant akcininkų susitarimus, sudaroma darbo sutartis tarp bendrovės ir akcininko. Kaip ir partnerystės sutartyje, akcininkų teisės ir pareigos pagal akcininkų sutartį gali būti identiškos (pvz., kiekvienas iš sutarties dalyvių įsipareigoja balsuoti „už“ dėl sutartyje nurodytų sprendimų, daryti papildomus įnašus į kapitalą). Akcininkų sutartis taip pat gali būti daugiašalė. Kiekvienas naujai prie akcininkų sutarties prisijungęs akcininkas yra savarankiška sutarties šalis, turinti ir kreditoriausias, ir skolininko statusą.

Be to, skirtingai nuo daugelio įprastų dvišalių sutarčių, kiekvieno akcininkų sutarties dalyvio nauda gaunama visumos – priešpriešinėmis ir bendromis – pastangomis. Šios sutarties atlygintinumumas taip pat turi ypatumų,³⁵ nes dažniausiai yra netiesioginis. Akcininkų sutarties dalyviai pagrindinę naudą gauna per investicijų grąžą įvairiomis formomis (pvz., dividendais, kapitalo prieaugiu perleidus akcijas, taip pat gaunant pajamų per asmeniškai su bendrove sudarytas sutartis (pvz., atlyginimas pagal darbo sutartį).

Tačiau, nepaisant minėtų panašumų, akcininkų sutartis *per se* neturėtų būti laikoma jungtinės veiklos sutartimi, t. y. vieša partnerystė arba nevieša (vidine) partnerystė, kai akcininkų sutarties sudarymo faktas nėra išviešinamas. Tokią išvadą lemia šie jungtinės veiklos sutarties ir akcininkų sutarties skirtumai:

Pirma, teisėti bendri tikslai ir vieningi interesai yra jungtinės veiklos sutartį kvalifikuojantys požymiai. Minėta, kad akcininkų sutarties dalyviai taip pat siekia bendro tikslo – bendradarbiavimo tikintis efektyvesnio bendrovės valdymo ir jos veiklos, kas lemtų investicijų grąžą. Tačiau, skirtingai nuo partnerystės sutarties ir daugelio įprastinių, priešpriešinių šalių interesais grindžiamų sutarčių, akcininkų sutartyje yra ir bendras tikslas, ir individualūs kiekvieno sutartyje dalyvaujančio akcininko tikslai. Nors akcininkų sutartimi siekiama bendro tikslo, kiekviena šios sutarties šalis iš esmės siekia asmeninės naudos sau. Štai akcininkas negali balsuoti

³⁵ Пояснительная записка к проекту федерального закона «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Российской Федерации в части регулирования института акционерных соглашений», 2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.corp-gov.ru/bd/db.php3?db_id=4311&base_id=49> [žiūrėta 2011-03-05]. Akcininkų susitarimas dėl balsavimo galėtų būti palyginamas su mainų sutartimi (pvz., vieno klausimo sprendimas vieno akcininko pageidaujama būdu lemia atvirkštinę situaciją dėl kito klausimo sprendimo kito akcininko nuožiūra).

savo nuožiūra, akcininkų autonomija apribojama dėl veiksmų derinimo darant įtaką bendrovei. Tačiau, viena vertus, dėl suderinto balsavimo mažumos akcininkas tokia sutartimi įgyja teisę dalyvauti valdyme ir įtaką priimant sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime, kurios neturėtų veikdamas vienasmeniškai *ex lege* pagrindu. Mažumos akcininkas suinteresuotas akcininkų sutartimi, kadangi nesant akcijų rinkos toks akcininkas siekia užsitikrinti investicijų į bendrovę grąžą įvairiomis formomis (pvz., atlyginimu pagal darbo sutartį, tantjemomis, dividendais), taip pat galimybę pasitraukti iš bendrovės kilus konfliktinėms situacijoms, kai tolesnis bendradarbiavimas tarp akcininkų neįmanomas (pvz., per privalomą akcijų išpirkimą iš anksto nustatyta kaina). Tokia sutartis riboja daugumos akcininko piktnaudžiavimą turimomis galiomis. Kita vertus, daugumos akcininkas apsisaugo nuo nesąžiningo mažumos akcininkų elgesio valdant bendrovę, remdamasis šia sutartimi bendrovės veikloje lengviau įgyvendina strateginius verslo sprendimus, išvengia ilgalaikio bylinėjimosi nutraukdamas bendradarbiavimą. Vienodą sprendžiamąją galią turintys akcininkai, sudarydami akcininkų sutartį, taip pat siekia asmeninės naudos, nes tokioje situacijoje efektyvi bendrovės veikla ir veiklos tęstinumas galimi tik akcininkams tarpusavyje bendrai koordinuojant veiksmus. Taigi akcininkų sutarties pirminis ir pagrindinis tikslas yra kiekvieno akcininko investicijų grąža įvairiomis formomis, bet ne bendros veiklos vykdymas. Akcininkų bendradarbiavimas, siekiant efektyvesnio bendrovės valdymo ir jos veiklos (t. y. bendras tikslas), tik padeda pasiekti šių pagrindinių tikslų. Akcininkų sutartyje vyrauja priešpriešiniai kiekvienos šalies tikslai, bet ne taip stipriai, kaip daugelyje įprastinių dvišalių sutarčių.

Antra, partnerystės sutarties esminės sąlygos yra susitarimas dėl sutarties dalyko (bendros veiklos) ir partnerių įnašų (objekto) individualizavimo. O štai akcininkų sutartimi susitariama dėl kitokio pobūdžio dalyko – bendrovės akcininkų kaip dalyvių teisių įgyvendinimo, įtvirtinant tvarką, būdą ir formą, ir bendras rezultatas pasiekiamas kiekvienai iš šalių veikiant savarankiškai, savo vardu, savo interesais, nors ir kooperuojantis su kita sutarties šalimi (pvz., balsuojant suderintu būdu, dirbant bendrovėje pagal darbo sutartį, vykdant valdymo organo nario funkcijas, darant papildomus įnašus į bendrovės kapitalą). Akcininkų sutartimi gali būti apribojamas tam tikrų akcininko kaip dalyvio teisių įgyvendinimas (ir) arba pakeičiamas akcijomis suteikiamų teisių ir prisiimamos rizikos balansas, kuris *ex lege* dažniausiai remiasi įnašų proporcijos kapitale taisykle. Tačiau tai savaime netransformuoja sutarties šalių teisinių santykių į jungtinės veiklos partnerių teisinius santykius. Veiksmų koordinavimas reiškia kiekvienos iš sutarties šalių autonomijos apribojimą, jų kooperaciją, bet ne veikimą bendrai. Be to, akcininkai, sudarydami akcininkų sutartį, gali susitarti dėl bendradarbiavimo bendrovės valdymo srityje nedarydami jokių įnašų. Štai pagal balsavimo sutartį numačius suderintą balsavimą tam tikrais klausimais (pvz., balsuoti „už“ dividendų paskirstymą, jeigu pasiekiami

minimalūs finansiniai rodikliai), nė viena iš šalių neįsipareigoja prisidėti savo darbu, paslaugomis ar kitokio pobūdžio įnašais.

Trečia, CK 2.88 str. įtvirtina juridinių asmenų dalyvių balsavimo sutarčių sąvoką. Kadangi CK nustato skirtingas sutarčių rūšis – jungtinės veiklos sutartį ir dalyvių balsavimo sutartį, manytina, kad įstatymų leidėjas šias sutarčių rūšis laiko savarankiškoms. Todėl ne kiekviena bendrovės akcininkų sutartis, *inter alia*, apimanti susitarimą dėl balsavimo, laikytina partnerystės sutartimi.

Ketvirta, bendrovės, kaip savarankiškos verslo organizavimo formos, ypatumai savaime lemia, kad akcininkų sutartis *per se* neturėtų būti laikoma jungtinės veiklos sutartimi:

(a) Bendri partnerystės dalyvių tikslai ir vieningi interesai preziūuoja partnerystės (partnerių kaip visumos) interesų prioritetą konkretaus partnerio atžvilgiu. Kitokia situacija yra bendrovėje, kai investuotojai pasirenka šią verslo organizavimo formą – bendrovę turint tikslą pasinaudoti jos garantuojama ribotos atsakomybės apsauga ir akcininkų kaip savarankiškų investuotojų statusu. Todėl nors bendrų tikslų siekis pagal akcininkų sutartį išties lemia jos dalyvių tarpusavio santykius, bendrovės teisinės formos savarankiškumas savaime suformuluoja prezumpciją, kad akcininkų *inter se* santykiuose nesitikima tokio elgesio standarto, kuris taikytinas jungtinės veiklos sutarties partneriams.

(b) Analizuojant sutarties šalių specifiką, pastebėtina, kad, viena vertus, teisės aktai įtvirtina valstybės teisę sudaryti akcininkų sutartis dėl privatizuojamų objektų akcijų.³⁶ Kita vertus, draudžiama valstybės ir savivaldybių turtą perduoti kitiems juridiniams ar fiziniams asmenims ar kitaip susieti su turtu jungtinės veiklos sutarties pagrindu.³⁷ Taigi, straipsnio autorės nuomone, akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija jungtinės veiklos sutartimi neatitiktų teisės aktų, reguliuojančių minėtus teisinius santykius, prasmės ir tikslų, taip pat susiklosčiusios praktikos.³⁸

(c) Skirtingai nuo jungtinės veiklos sutarties, kuri remiasi įnašų ir uždirbto rezultato bendros dalinės nuosavybės principu, akcininkų sutartį sudariusių dalyvių akcijos netampa jų bendraja nuosavybe, kiekvienas akcininkas išlaiko asmeninės nuosavybės teisę į akcijas.³⁹ Sutartiniai ribojimai dėl akcijų perleidimo taip pat

³⁶ 1998-04-14 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 443 „Dėl įmonių, kurios yra svarbūs infrastruktūros ar dominuojantys ūkio šakos objektai, akcijų privatizavimo nuostatų patvirtinimo“ (įsigaliojo 1998-04-18, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 1998, Nr. 36-964) 33.5, 71 p.

³⁷ 1998-05-12 Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo Nr. VIII-729 (įsigaliojo 1998-06-12, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 1998, Nr. 54-1492) (nauja redakcija 2002-06-19, VŽ, 2002, Nr. 60-2412) 17 str. 5 d.

³⁸ Kaip antai paminėtinos akcininkų sutartys tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės su UAB „NDX energija“, užsienio įmone „Yukos“ dėl AB „Mažeikių nafta“, AB „Gazprom“ dėl AB „Lietuvos dujos“ ir kt.

³⁹ Šiuo požiūriu taip pat paminėtina 2009-10-12 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. c.b. L. N. v. V. V. ir R. V., Nr. 3K-3-435/2009, kat. 21.4.1.1; 22.3.2; 30.9.1; 30.9.2; 49 (S) byloje, kurioje teismas kvalifikavo teisinius santykius tarp akcininkų, pasirašant akcijas, ir sprendė, kad šalys nesudarė bendrosios jungtinės

savaime nekeičia nuosavybės į akcijas režimo, šie ribojimai *per se* nėra taikomi trečiųjų asmenų atžvilgiu ir saisto tik akcininkų sutarties šalis. Be to, akcininkų nauda uždirbama ne iš jų bendros veiklos, bet kiekvieno atskirai (t. y. iš dividendų, kapitalo prieaugio, pajamų pagal asmeniškai su bendrove sudarytas sutartis).

Penkta, anksčiau aptarti lyginamosios teisėtyros rezultatai taip pat nepateikia unifikuotos akcininkų santykių *inter se* teisinės kvalifikacijos paskirų jurisdikcijų teisėje, kas leistų daryti išvadą dėl akcininkų sutarties kvalifikavimo partnerystės sutartimi.

Taigi akcininkų sutartis gali atspindėti asmeninių bendrovės pobūdį ir akcininkų bendradarbiavimą *inter partes*, tačiau ši sutartis savaime nesuapponuoja partnerystės tarp akcininkų susiformavimo. Todėl svarbu aptarti akcininkų sutarties pobūdį ir vietą Lietuvos sutarčių teisėje.

4. AKCININKŲ SUTARTIES TEISINĖ KVALIFIKACIJA PAGAL LIETUVOS TEISĖ

CK nereguliuoja akcininkų sutarties kaip savarankiškos sutarties rūšies, nors akcininkų sutarties institutas pripažįstamas ir CK, ir kituose teisės aktuose.⁴⁰ Straipsnio autorės nuomone, toks reglamentavimas, kai akcininkų sutartis nėra įtvirtinta kaip savarankiška CK sutartis ir nėra reglamentuojama 6 knygos IV dalyje, kituose CK straipsniuose ar ABĮ,⁴¹ o reguliuojamos tik juridinių asmenų dalyvių balsavimo sutartys, *inter alia*, akcininkų balsavimo sutartys (CK 2.88 str.), yra pagrįstas. Įvairiapusis ir daugialypis akcininkų sutarties turinys, kuris neatsiejamas nuo komercinių santykių įvairovės, konkrečios situacijos ir priklauso nuo daugelio

veiklos sutarties akcijoms apmokėti, akcijas apmokėjo lygiomis dalimis, kiekvienas iš akcininkų apmokėjo savo akcijų dalį ir neatliko bendrų įmokų, šalių įmokos už akcijas atitiko įgytą kiekvienos iš šalių akcijų kiekį, todėl akcijos nebuvo įgytos bendros dalinės ar jungtinės nuosavybės teise (*straipsnio autorės pastebėjimas* – šioje byloje nebuvo sudaryta atskira akcininkų sutartis).

⁴⁰ CK ir kituose teisės aktuose vartojamos skirtingos sąvokos, kurios iš esmės atitinka akcininkų sutarties sampratą (pvz., CK 2.88 str. minimos juridinių asmenų dalyvių *balsavimo sutartys*, CK 2.116 str. 2 d. – privačių juridinių asmenų dalyvių sutartys *dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo*; 2007-01-18 Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo Nr. X-1027 (įsigaliojo 2007-02-08, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2007, Nr. 17-626) 36 str. 1 d. – bendrovės vertybinių popierių savininkų susitarimai *dėl vertybinių popierių perleidimo apribojimų*, 24 str. 1 d. 2 p. – *balsavimo sutartys*; 2009-04-21 Lietuvos banko valdybos nutarimo Nr. 92 „Dėl pranešimo apie banko kvalifikuotosios įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalies įsigijimą ir perleidimą taisyklių“ (įsigaliojo 2009-04-24) (VŽ, 2009, Nr. 45-1794) 1.2.9 p. – *akcininkų sutartys*; 2004-08-23 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 1041 „Dėl uždarytųjų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždaruosiose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo“ (įsigaliojo 2004-08-27 (VŽ, 2004, Nr. 132-4761) 14.14 p. – *akcininkų balsavimo sutartys*).

⁴¹ 2000-07-13 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas Nr. VIII-1835 (įsigaliojo 2001-07-01, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2000, Nr. 64-1914) (tekste – ABĮ).

aplinkybių, *inter alia*, nuo sutarties paskirties, bendrovės veiklos pobūdžio, vidinės organizacinės struktūros, objektyviai riboja tokios sutarties reguliavimą įstatymų lygmeniu. Štai nors ABĮ redakcijoje buvo numatytas akcininkų sutarties institutas, tačiau reguliavimas iš esmės buvo paviršutiniškas ir neišsamus, nebuvo pateiktos bendrosios sutarties sąlygos.⁴² Lyginamosios teisėtyros rezultatai leidžia taip pat daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas, įtvirtindamas akcininkų sutarties institutą, dažniausiai atsižvelgia į verslo poreikių neatitinkančią teismų praktiką ir veikiau siekia tokios sutarties galiojimo pripažinimo pozityviosios teisės prasme, nei jos detalaus reglamentavimo. Be to, valstybėse, kuriose ši sutartis reglamentuojama specifiškai, dažniausiai apsiribojama atskirų akcininkų sutarties porūšių įtvirtinimu, o ne detaliu bendrųjų sutarties sąlygų reguliavimu. Todėl straipsnio autorė pritaria pozicijai, kad akcininkų sutarties institutas turėtų būti grindžiamas sutarties laisvės principu.

Kartu pastebėtina, kad CK 2.88 str. reglamentuoja juridinių asmenų dalyvių balsavimo sutartis, *inter alia*, akcininkų balsavimo sutartis kaip vieną iš akcininkų sutarties porūšių. Šio akcininkų sutarties porūšio išskyrimas ir reguliavimas yra pateisinamas atsižvelgiant į itin nevienodą paskirų jurisdikcijų teismų praktiką, taikant bendrovės dalyvių balsavimo sutarties institutą (pvz., dėl tokių sutarčių galiojimo; sutarties laisvės principo ribų; sutarties įtakos bendrovei, dalyviams ją pažeidus) ir šiandieninį teisinį reguliavimą paskirų jurisdikcijų teisėje.

Akcininkų sutartis yra dvišalis arba, kai sutartyje dalyvauja daugiau kaip du akcininkai, daugiašalis sandoris.

Taigi akcininkų sutartis laikytina CK tiesiogiai nenumatyta (išskyrus CK 2.88 str. įtvirtintą juridinio asmens dalyvių balsavimo sutarčių institutą, *inter alia*, apimančią atskirą akcininkų sutarties porūšį), tačiau įstatymams neprieštaraujančia sutartimi (CK 6.156 str. 1 d.). Jeigu tam tikri probleminiai aspektai negalėtų būti išspręsti pagal CK 2.88 str. ir (ar) bendrąsias civilinės teisės normas, įstatymais nesureguliuotiems akcininkų sutarties klausimams pagal analogiją taikytinos normos, reglamentuojančios panašią sutartį (panašias sutartis) (CK 1.8 str.). Tačiau akcininkų sutarčiai nėra privalomi reikalavimai, taikytini bendrovės steigimo dokumentams.⁴³

Akcininkų sutarties kaip *sui generis* specifiką lemia sutarties šalys, dalykas ir

⁴² 1994-07-05 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. I-528 (įsigaliojo 1994-07-21 (VŽ, 1994, Nr. 55-1046) (1998-03-19 Nr. VIII-666 redakcija; VŽ, 1998, Nr. 36-961) (negaliojantis) 14 str. 6 d. įtvirtino akcininkų sutartį, skirtą akcininkų turtinėms ir neturtinėms teisėms įgyvendinti. Taip pat 2000-07-13 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 (įsigaliojo 2001-07-01, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2000, Nr. 64-1914) (redakcija, galiojusi iki 2004-01-01) 18 str. 4 d.

⁴³ Kai kuriais įstatymų nustatytais atvejais, pvz., ūkinėse bendrijose, steigimo dokumentas kartu yra steigimo sandoris, steigimo dokumentas ir juridinio asmens dalyvių teises ir pareigas įtvirtinanti sutartis (2003-11-06 Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas Nr. IX-1804 (įsigaliojo 2004-01-01, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2003, Nr. 112-4990) 3 str. 1 d., 4 str. 1 d., 8 str. 1 d.

tikslas. Šios sutarties pavadinimas suponuoja, kad sutarties šalimi yra tam tikrus kriterijus atitinkantys asmenys – bendrovės dalyviai. Sutarties šalimi gali būti bet kuris bendrovės akcininkas, t. y. kontroliuojantis ar mažumos akcininkas, taip pat vienodas galias turintys akcininkai.⁴⁴ Akcininkų sutartis sudaroma realizuojant sutarčių laisvės principą, todėl ši sutartis gali būti sudaroma ne tarp visų bendrovės akcininkų. Sutarties uždarumo principas lemia, kad akcininkų sutartis neįpareigoja kitų akcininkų, kurie nėra sutarties šalimi, ar būsimų akcininkų. Lietuvoje akcininkų sutartis grindžiama prievolių teise, todėl, akcininkui perleidus akcijas trečiajam asmeniui, įsipareigojimai pagal akcininkų sutartį naujam įgijėjui *per se* nepereina. Ši sutartis taip pat savaime nėra taikoma naujai išleidžiamoms akcijoms, kai naujai išleidžiamas akcijas įsigyja trečiasis asmuo.

Akcininkų sutarties dalykas yra susitarimas dėl akcininkų kaip dalyvių teisių įgyvendinimo, siekiant efektyvesnio bendrovės valdymo ir jos veiklos. Dalyvių teisių įgyvendinimas apima akcijų nuosavybės teisių, akcijomis suteikiamų turtinių ir neturtinių teisių realizavimą nustatyta tvarka, būdu ir forma, siekiant bendro tikslo. Kadangi susilaikymas nuo teisių realizavimo yra vienas iš teisių įgyvendinimo būdų, akcininko teisės gali būti realizuojamos ir aktyviai, ir pasyviai.

Kvalifikuojantis akcininkų sutarties požymis yra mišrus sutarties tikslas, t. y. pirminis ir pagrindinis tikslas yra kiekvieno akcininko investicijų grąža įvairiomis formomis. Su šiuo tikslu koreliuoja pagalbinis bendras tikslas – akcininkų bendradarbiavimas siekiant efektyvesnio bendrovės valdymo ir jos veiklos, kas lemtų investicijų grąžą. Bendras tikslas lemia, kad dėl kolektyvinio, o dažnai ir asmeninio⁴⁵

⁴⁴ Plačiau prasme akcininkų sutartis taip pat gali apimti susitarimus su bendrove, kurie dėl savo pobūdžio doktrinoje vadinami kooperatiniais, t. y. pagal analogiją su kooperatinių bendrovių ir jų dalyvių santykiais, grindžiamais tarpusavio apyvarta, dalyvio-naudotojo ir abipusės naudos principu (pvz., dėl technologijos naujovių, praktinės patirties (angl. *know-how*) suteikimo bendrovei, dėl prekių pirkimo ir pardavimo), taip pat susitarimus su trečiaisiais asmenimis (pvz., kreditoriais). Tačiau, straipsnio autorės nuomone, šios sutartys nėra laikytinos akcininkų sutartimi dėl reikalavimų subjektinei sudėčiai neatitikimo. *Масляев А. И. Акционерное соглашение в международном частном праве: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. 2010* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1405671>> [žiūrėta 2011-03-10]. Bendrovė, turinti savų akcijų, taip pat negalėtų būti akcininkų sutarties šalimi dėl šios sutarties dalyko specifikos: ribojama bendrovės teisė įsigyti savų akcijų. Be to, savos akcijos nesuteikia balsavimo teisių, teisių į dividendą ir kt. Taip pat žr. 2000-07-13 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 (įsigaliojo 2001-07-01, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2000, Nr. 64-1914) 44 str. 6 d., 54 str.

⁴⁵ JAV žinoma sutarčių teisės teorija, pagal kurią šalys sudaro neišbaigtas sutartis dėl ypatingo tarpusavio komercinių teisinių santykių pobūdžio (pvz., dėl ilgalaikių santykių, santykių sudėtingumo, tarpusavio priklausomybės ir todėl labiau asmeninio santykių pobūdžio) (angl. *relational contract theory*). Kadangi tokio pobūdžio sutartyse sudėtinga *ex ante* tiksliai nustatyti šalių teises ir pareigas, šiuose sutartiniuose santykiuose itin svarbus šalių bendradarbiavimas, sudarantis sąlygas išvengti nesąžiningo kitos šalies elgesio ir dėl to atnešantis šalims naudą ilgalaikėje perspektyvoje, atsisakant tam tikros asmeninės naudos trumpu laikotarpiu. Šalys kooperuojasi ne dėl altruizmo, bet siekdamos savo tikslų (daugiau žr. *Diathesopoulos M. D. First Approaches Towards Relational Contracts* (June 15, 2010) [interaktyvus].

bei ilgalaikio⁴⁶ pobūdžio akcininkų sutartis laikytina bendradarbiavimo sutartimi.⁴⁷ Akcininkų sutarties priskyrimas bendradarbiavimo sutarčių grupei riboja sutarties šalių autonomiją, nes šalių interesų pusiausvyros neužtikrina sutarties laisvės principas. Kadangi bendrovės verslo sėkmė ir sklandi bendrovės veikla bei kitų akcininkų sutarties tikslų įgyvendinimas didele dalimi priklauso nuo akcininkų sutarimo ir glaudaus bendradarbiavimo, sutarties šalių laisvė ribojama ne tik atsižvelgiant į kitos šalies interesus ir juos gerbiant (t. y. taikant sąžiningumo principą), bet gerokai intensyviau kitos šalies naudai. Tai reiškia, jog akcininkų sutartis grindžiama sutarties šalių kooperacija, t. y. nuolatinio proceso metu kiekviena iš sutarties šalių privalo teikti kitai šaliai esminę ir išsamią informaciją, įspėti apie reikšmingas aplinkybes, pagelbėti kitai sutarties šaliai, taip pat nesudaryti kliūčių, kurios trukdytų kitai sutarties šaliai vykdyti sutartines pareigas. Nors bendradarbiavimo principas yra bendras prievolių teisės principas (CK 6.38 str. 2 d.), tačiau tokio (bendradarbiavimo)

Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1625364>> [žiūrėta 2011-03-08]. Aptariami šios teorijos atskirų atstovų, pvz., McNeil, R. Bird, R. Austen-Baker, L. Bernstein, C. Goetz ir R. Scott, dogmatiniai pagrindimai).

⁴⁶ Hesselink M. W., et al. Commercial Agency, Franchise and Distribution Contracts (PEL CAFDC). München: Sellier European Law Publishers, 2006, p. 93–99, 106–110. Ilgalaikėse komercinio pobūdžio sutartyse kooperavimosi pareiga yra kertinė ir ypač intensyvi. Bendradarbiavimo intensyvumas ir turinys priklauso nuo konkrečios sutarties pobūdžio. Kooperacija savaime nereiškia transformacijos į fiduciarinius santykius. Tokio pobūdžio sutartyse šalys turi savo asmeninių trumpalaikių tikslų kitos sutarties šalies sąskaita, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje abi šalys turi naudos dėl nuolatinio bendradarbiavimo. Taigi tokioms sutartims būdingi ir bendri, ir individualūs tikslai. Bendradarbiavimo principas taip pat galėtų būti taikomas asmeninio pobūdžio komercinio bendradarbiavimo sutartyse (angl. *joint ventures*).

⁴⁷ Sutarčių teisėje išskiriamos individualistinėmis, kolektyvinėmis ir altruistinėmis prievolėmis grindžiamos sutartys. *Sefton-Green R. Duties to inform versus Party Autonomy: Reversing the Paradigm (from Free Concept to Inform Concept)? – A Comparative Account of French and English Law // Howells G. G., Janssen A., Schulze R., ed. Information rights and obligations: a challenge for party autonomy and transactional fairness. Aldershot: Ashgate, 2005, p. 171–188.* Šiuolaikinėje sutarčių teisės doktrinoje vyrauja šios sutarčių koncepcijos: (i) klasikinė, kuri remiasi šalių autonomija ir laisva valia, pagal šią teoriją sutartis – tai priešingų (konfliktuojančių) interesų kompromisas, kiekvienai iš šalių veikiant išimtinai savo interesais (individualizmo teorija); (ii) bendradarbiavimo, grindžiama solidarumo teorija, kai kiekviena iš sutarties šalių turi pareigą kooperuotis su kita sutarties šalimi ir kiekviena iš šalių turi pareigą informuoti, dėl ko kita sutarties šalis galėtų priimti teisingą ir kokybišką sprendimą. Tačiau sutarties šalys savo interesų neaukoja kitos sutarties naudai; (iii) modelis, kai tam tikra teisiųjų santykių specifika (pvz., priklausomybė nuo kitos šalies, ypatingas asmenų pasitikėjimas) neužtikrina tik įprastinio bendradarbiavimo ir būtinas vienos iš šalių veikimas altruistiniais tikslais dėl kitos šalies interesų. *Lurger B. The „Social“ Side of Contract Law and the New Principle of Regard and Fairness // Hartkamp A., et. al., ed. Towards a European civil code. 3rd fully rev. and expanded ed. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 273–293.* Europos Sąjungoje ir valstybėse narėse kitos sutarties šalies apsaugos principas, kuris, *inter alia*, apima ir šalių tarpusavio kooperavimąsi, priklausomai nuo sutarties pobūdžio, taikomas ne tik vartotojų, bet ir verslo subjektų atžvilgiu. Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). *Contract I: Pre-Contractual Obligations, Conclusion of Contract, Unfair Terms.* München: Sellier European Law Publishers, 2007, p. 255–271; PECL taip pat išskiria trijų rūšių pareigas – sąžiningumo, kooperacijos ir lojalumo, kurį vadina *sutartiniu altruizmu*, būdingu tam tikro pobūdžio sutartims (7:101-7:104 str.).

pobūdžio sutartyse bendradarbiavimo pareiga yra gerokai intensyvesnė: kiekviena iš šalių tarpusavyje taip glaudžiai susijusios, kad kiekvienos jų tikslo pasiekimas priklauso nuo kitos šalies kooperavimosi. Todėl bendradarbiavimo procese sutarties šalys daro tam tikras nuolaidas kitos šalies naudai. Kooperavimasis nereiškia teisių ir pareigų persikirstymo tarp sutarties šalių; bendradarbiavimo pareiga yra subsidia-ri, užtikrinanti pagrindinių sutartinių pareigų vykdymą ir vykdymo efektyvumą.⁴⁸ Skirtingai nuo fiduciarinių teisinių santykių, akcininkų sutarties šalių tarpusavio bendradarbiavimas nereiškia savo asmeninių interesų paneigimo, nesavanaudiškumo ir altruizmo, siekiant užtikrinti kitos sutarties šalies interesus. Akcininkų sutarties dalyvis neturi aukoti savo interesų kito sutarties dalyvio naudai, akcininkas išlaiko sutartinę autonomiją. Minėtomis bendradarbiavimo pareigomis siekiama užpildyti sunkiai *ex ante* sureguliuojamų įvairių situacijų spragas, sparčiai kintančią akcininkų tarpusavio santykių dinamiką ir užtikrinti sėkmingą akcininkų sutarties vykdymą, taip pat išvengti akcininkų ginčų. Kartu pažymėtina, kad kooperacijos intensyvumas ir konkrečių pareigų turinys priklauso nuo akcininkų sutarties turinio ir paskirties.

Kolektyvinio pobūdžio akcininkų sutarties kvalifikavimas bendradarbiavimo sutartimi savaime nereiškia šios sutarties išimtinai asmeninio pobūdžio. Štai akcininkų sutartis gali būti grindžiama ne tiek asmeninėmis dalyvių savybėmis ar kitomis aplinkybėmis, susijusiomis su akcininko asmeniu, kas būtų svarbu dėl tolesnio glaudaus akcininkų bendradarbiavimo, nepageidaujamo naujų dalyvių įsiliejimo, kiek rezultatu, kurį galima pasiekti veikiant nurodytu būdu su bet kuriuo akcijų savininku (pvz., akcininkas yra pasyvus, atitinkantis investuotojo statusą; sutartyje įtvirtinamas balsavimas suderintu būdu konkrečiais klausimais bei teisinės pasekmės dėl sutarties pažeidimo; akcijų perleidimas galimas su sąlyga, kad naujasis akcijų savininkas prisiima visus įsipareigojimus pagal tokią sutartį). Šiuo atveju sutartis gali reikšti ne tiek kito asmens suinteresuotumą kitos šalies asmeniu, kiek sutarties pagrindu siekiamu rezultatu. Pagal tokio pobūdžio akcininkų sutartį kitos sutarties šalies asmuo nėra ypač svarbus. Kita vertus, akcininkai į uždaro tipo bendrovę paprastai investuoja esminę savo turto dalį, laiką ir įgūdžius, investicija būna ilgalaikė, todėl tikėtina, kad prievolės pagal akcininkų sutartį dažniausiai turėtų būti asmeninės. Asmeninio prievolių pobūdžio pavyzdžiais galėtų būti susitarimas, įtvirtinantis

⁴⁸ Von Bar C., Clive E., ed. Principles, definitions and model rules of European private law: draft common frame of reference (DCFR). The Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (*Acquis* Group). Vol. I. München: Sellier European Law Publishers, 2009, p. 685–689. Lando O., Beale H., ed. *Principles of European Contract Law*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000. Parts I and II, p. 119–121; 1:202 str. Pareiga kooperuotis nėra teisiškai reikšminga, jeigu šalis nebuvo įsipareigojusi atlikti tam tikrą veiksma ir kita šalis nėra suinteresuota, kad toks veiksmas būtų atliktas. Be to, pvz., Vokietijoje, manoma, kad pareiga teikti pagalbą kitai šaliai neturėtų būti suprantama kaip perauganti į pareigą apsaugoti kitos sutarties šalies interesus.

aktyvų akcininko vaidmenį bendrovės veikloje (pvz., užimant valdymo organo nario poziciją, atitinkamas pareigybės pagal darbo sutartį ar kitaip sudarant sąlygas atsiskleisti asmeniniam akcininkų verslumui), akcininko kaip sutarties šalies socialinio statuso ypatinga reikšmė bendrovės dalykinei reputacijai, akcininko, įsipareigojusio investuoti į bendrovę, finansinis patikimumas, taip pat siekis išsaugoti „uždarą“ bendrovės pobūdį, kontroliuoti akcininkų sudėtį ir užtikrinti vidinį *status quo*, kuriuo buvo remiamasi kuriant verslą (pvz., išsaugant akcijas tarp šeimos narių, išlaikant kontrolę tarp esamų dalyvių ir tokiu būdu užtikrinant verslo strategijos tęstinumą ir tinkamą aktyvių akcininkų valdytojų funkcijų įgyvendinimą ar įsipareigojimus investuoti į bendrovę, ribojant naujų nežinomų dalyvių atėjimą). Asmeninio pobūdžio akcininkų sutartyse šalių bendradarbiavimo pareiga ypač pabrėžiama, nes akcininkų investicijos grindžiamos specifiniu dalyvių *inter se* santykių pobūdžiu, dėl ko sutarties šalys tampa priklausomos nuo tolesnio tokio teisinio santykio egzistavimo. Kartu pažymėtina, kad intensyvaus pobūdžio bendradarbiavimo pareiga nemodifikuoja sutarties šalių teisinių santykių į fiduciarinius.

Akcininkų sutarties šalių subjektinė sudėtis, dalykas ir pobūdis lemia šios sutarties aiškinimą ir įgyvendinimą. Kaip antai, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip, sutarties nutraukimas savaime neturi įtakos akcininkų statusui, akcininkai ir toliau išlieka bendrovės dalyviais. Kita vertus, akcininkų sutarties pažeidimas gali lemti ne tik įprastinį sutarties pažeidimą, bet ir pagrindą taikyti pažeistų akcininkų teisių gynbos būdus, numatytus įstatyme, išskyrus atvejus, kai tokios situacijos jau yra sureguliuotos akcininkų sutartimi ir šios sutarties nuostatos gali būti taikomos (pvz., dėl privalomo akcijų išpirkimo ar pardavimo; dėl netesybų). Akcininkų sutarties pažeidimas gali turėti įtakos ne vien sutarties šalims, bet ir bendrovei (pvz., dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo pripažinimo negaliojančiu pagal CK 2.88 str. 4 d.). Be to, akcininkų sutarties pobūdis, grindžiamas bendradarbiavimo principu, reiškia, kad sutarties pažeidimas turi būti vertinamas ne vien tik nukentėjusiosios šalies interesais, bet ir per bendrą tikslų prizmę. Asmeninis sutarties pobūdis taip pat skatina šalis *ex ante* nustatyti sutarties sąlygas, kurios sureguliuotų situacijas, susijusias su akcininkų teisinio statuso pasikeitimais, lemiančiais sutarties pasibaigimą.

5. IŠVADOS

1. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutartis yra savarankiška sutartis, kuri *per se* neturėtų būti laikoma jungtinės veiklos (partnerystės) sutartimi.

2. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutartis yra CK nenumatyta, tačiau įstatymams neprieštaraujanti sutartis (CK 6.156 str. 1 d.) (išskyrus CK 2.88 str. įtvirtintas juridinio asmens dalyvių balsavimo sutartis, *inter alia*, akcininkų balsavimo sutartis).

3. Kolektyvinis, o dažnai asmeninis ir ilgalaikis pobūdis lemia uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties kvalifikaciją bendradarbiavimo sutartimi.

4. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties kaip *sui generis* specifiką lemia šie požymiai: (i) mišrus tikslas, t. y. pagrindinis tikslas – kiekvieno akcininko siekis gauti investicijų grąžą įvairiomis formomis, ir papildomas tikslas – bendras akcininkų siekis bendradarbiauti dėl efektyvesnio bendrovės valdymo ir jos veiklos, kas lemtų investicijų grąžą; (ii) sutarties šalys – bendrovės dalyviai (akcininkai); ir (iii) sutarties dalykas – susitarimas dėl akcininkų kaip dalyvių teisių įgyvendinimo (aktyvia arba pasyvia forma).

5. Akcininkų sutartimi dažniausiai apribojamas tam tikrų akcininko kaip dalyvio teisių įgyvendinimas (ir) arba pakeičiamas akcijomis suteikiamų teisių ir prisiimamos rizikos balansas, kuris *ex lege* paprastai remiasi įnašų proporcijos kapitale taisykle.

LITERATŪRA

I. Teisės aktai

I.I. Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. 2000-07-18 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
2. 2007-01-18 Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). // Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626.
3. 2003-11-06 Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). // Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4990.
4. 2000-07-13 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.
5. 1998-05-12 Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). // Valstybės žinios, 1998, Nr. 54-1492 (nauja redakcija 2002-06-19, Valstybės žinios, 2002, Nr. 60-2412).
6. 1994-07-05 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. // Valstybės žinios, 1994, Nr. 55-1046 (negaliojantis).
7. 2004-12-15 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB (OL, 2004 L 390).

8. 2008-04-15 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 331 „Dėl pritarimo sutarties su uždarają akcine bendrove „NDX energija“ projektui ir įgaliojimų suteikimui. // Valstybės žinios, 2008, Nr. 45-1687.
9. 2004-08-23 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1041 „Dėl uždaryjū akcinių bendroviū akcininkū – nematerialiū akcijū savininkū asmeninių vertybinių popieriū sąskaitū tvarkymo ir materialiū akcijū savininkū registravimo uždarosiose akcinėse bendrovėse taisykliū patvirtinimo“. // Valstybės žinios, 2004, Nr. 132-4761.
10. 2002-05-29 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 778 „Dėl įgaliojimų suteikimo“. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 55-2183.
11. 2002-06-13 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 888 „Dėl pritarimo sutarčių su Jungtinių Amerikos Valstijų bendrove „Williams International Company“, Rusijos Federacijos atviraą akcine bendrove „Yukos Oil Corporation“, Nyderlandū ribotos atsakomybės bendrove „Yukos Finance B.V.“ ir akcine bendrove „Mažeikių nafta“ bei atsiskaitymū sutarties su Jungtinių Amerikos Valstijų bendrove „Williams International Company“ ir akcine bendrove „Mažeikių nafta“ projektams ir atitinkamū įgaliojimų suteikimo“. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 58-2356.
12. 1998-04-14 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 443 „Dėl įmoniū, kurios yra svarbūs infrastruktūros ar dominuojantys ūkio šakos objektai, akcijū privatizavimo nuostatū patvirtinimo“ (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). // Valstybės žinios, 1998, Nr. 36-964.
13. 2009-04-21 Lietuvos Banko valdybos nutarimas Nr. 92 „Dėl pranešimo apie banko kvalifikuotosios įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisiū dalies įsigijimą ir perleidimą taisykliū“. // Valstybės žinios, 2009, Nr. 45-1794.

I.II. Užsienio valstybiū teisės aktai

14. Anglijos – 1890 m. Partnerystės įstatymas (angl. *Partnership Act*) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1061797>> [žiūrėta 2011-03-14].
15. Rusijos – Федеральный закон “Об акционерных обществах” (АО) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ao/32.1/>> [žiūrėta 2011-03-12].

II. Specialioji literatūra

16. American Bar Association. Committee on Corporate Laws. // Model Business Corporation Act annotated. 4th ed. Chicago, IL: ABA Section of Business Law, 2008. Vol. 1.
17. Andenas M. Shareholders’v Agreements: Some EU and English Law Perspectives [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lawschool.tsukuba.ac.jp/pdf_kiyou/tlj-01/tlj-01-andenas.pdf> [žiūrėta 2011-03-10].

18. *Von Bar Ch., Clive E.*, ed. Principles, Definitions and Model rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). // The Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (*Acquis Group*). Vol. I. München: Sellier European Law Publishers, 2009.
19. *Cadman J.* Shareholders' Agreements. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004.
20. *Bignami M. M.* Shareholders' Agreements in Unquoted Companies According to the Reform of Company Law in Italy // International Business Lawyer, Vol. 31, Issue 3 (June 2003) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>> [žiūrėta 2011-03-04].
21. *Diathesopoulos M. D.* First Approaches Towards Relational Contracts (June 15, 2010) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1625364>> [žiūrėta 2011-03-08].
22. *Долинская В. В.* Акционерное право: основные положения и тенденции. Москва: Волтерс Клувер, 2006.
23. *Gomard B.* Shareholders' Agreements in Danish Law. Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957-2009 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.scandinavianlaw.se/pdf/16-4.pdf>> [žiūrėta 2011-03-07].
24. *Hesselink M. W., et al.* Commercial agency, franchise and distribution contracts (PEL CAFDC). München: Sellier European Law Publishers, 2006.
25. *Lando O., Beale H.*, ed. Principles of European Contract Law. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000. Parts I and II.
26. *Lurger B.* The „Social“ Side of Contract Law and the New Principle of Regard and Fairness. // Hartkamp A.; et. al., ed. Towards a European civil code. 3rd fully rev. and expanded ed. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004.
27. *Масляев А. И.* Акционерное соглашение в международном частном праве: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1405671>> [žiūrėta 2011-03-10].
28. *Meinema M.* Mandatory and Non-Mandatory Rules in Dutch Corporate Law. // Electronic Journal of Comparative Law, December 2002, Vol. 6.4 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-10.doc>> [žiūrėta 2011-03-13].
29. *Mikalonienė L.* Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (01 S). Vilnius, 2011.
30. *Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V., Keserauskas Š.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. 1-as leidimas. Vilnius: Justitia, 2002.
31. *Mizaras V.*, moksl. red. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.

32. Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). // Contract I: Pre-Contractual Obligations, Conclusion of Contract, Unfair Terms. München: Sellier European Law Publishers, 2007.
33. *Rimas J.* Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (01 S). Vilnius, 2010.
34. *Рублев В.* Понятие и правовая характеристика акционерного соглашения как гражданско-правового договора, регулируемого гражданским законодательством РФ. // Северные регионы мира: социально-экономическая инфраструктура и возможности инновационного развития. Материалы секции в рамках VI международного Социально-экологического конгресса «Экологическая безопасность северных стран и Этнокультурная политика» (Сыктывкар, 22 апреля 2010 года). Сборник научных статей [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://koet.syktsu.ru/download/sbor.pdf#page=95>> [žiūrėta 2011-03-14].
35. *Ода Х.* Акционерные соглашения: осторожный шаг вперед. Переведено с английского У. А. Маглеевой (Herbert Smith). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.koteh.ru/journal-yurist/9881.html>> [žiūrėta 2011-03-12].
36. *Sorensen K. E.* International Joint Ventures. // Neville M., Sorensen K. E., ed. The Internationalisation of Companies and Company Laws. 1st ed. Copenhagen: DJØF Publishing, 2001.
37. *Sefton-Green R.* Duties to inform versus Party Autonomy: Reversing the Paradigm (from Free Concept to Inform Concept)? – A Comparative Account of French and English Law. // Howells G. G., Janssen A., Schulze R., ed. Information rights and obligations: a challenge for party autonomy and transactional fairness. Aldershot: Ashgate, 2005.
38. *Werlauff E.* EU Company Law: Common Business Law of 28 States. Translated [from the Danish] by Hanne Gørn. 2nd ed. Copenhagen: DJØF Publishing, 2003.

III. Teismų praktika

39. 2009-10-12 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS nut. c.b. *L. N. v. V. V. ir R. V.*, Nr. 3K-3-435/2009, kat. 21.4.1.1; 22.3.2; 30.9.1; 30.9.2; 49 (S).
40. 2010-02-09 Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civ. b. *UAB „ZZZ Baltic“ v. A. M. F. B. L. ir L. J. R. P.*, Nr. 2A-91/2010, kat. 130.1.1; 42.11; 41.
41. 2009-03-19 Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civ. b. *Mekarias Investments LTD v. M. M.*, Nr. 2-304/2009, kat. 110.1 (S).
42. 2006-03-20 Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civ. b. *AB „Geonafta“ v. Svenska Petroleum Exploration AB, UAB „Genčių nafta“*, Nr. 2A-130/2006, kat. 21.4.1.1; 21.4.1.5; 21.6; 24.1; 27.1; 42.8; 94.2.4; 94.2.5; 114.8.2; 119.9.

43. 2010-06-23 Vilniaus apygardos teismo CBS sprendimas civ.b. UAB „Varnės rezidencija“ v. BUAB „Otlit“ ir Kodumajagroupi AS, Nr. 2-3871-450/2010, kat. 42.4.;116.5. (S).
44. 2009-12-01 Vilniaus apygardos teismo CBS nutartis civ. b. A. P. , M. Š. , R. J. , A. A. , N. A. , T. S. , E. S. v. G. K., Nr. 2S-1314-492/2009, kat. 110.1.; 122.2; 122.4.
45. 2009-11-02 Vilniaus apygardos teismo CBS nutartis civ. b. UAB „VSA Holding“ v. A.M., Nr. 2S-1318-567/2009.

IV. Travaux preparatoires ir kita medžiaga

46. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. *Ūkio subjektai. Pa-grindiniai duomenys – 2009*. Vilnius, 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1573> [žiūrėta 2011-03-10].
47. Пояснительная записка к проекту федерального закона «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Российской Федерации в части регулирования института акционерных соглашений», 2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.corp-gov.ru/bd/db.php3?db_id=4311&base_id=49> [žiūrėta 2011-03-05].
48. Report on the proportionality principle in the European Union – ISS Europe, ECGI, Shearman & Sterling - 18 May 2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/shareholders/indexb_en.htm> [žiūrėta 2011-03-10].
49. Proportionality between ownership and control in ES listed companies: external study commissioned by the European Commission. The Comparative Legal Study. Exhibit C - Part I and II - Legal study for each jurisdiction [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/shareholders/study/study-exhibit_c_part1_en.pdf> [žiūrėta 2011-03-10].
50. The Law Commission. *Shareholder Remedies*. Consultation paper (LCCP142), 1996 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lawcom.gov.uk/closed_consultations.htm#1996> [žiūrėta 2011-03-12].

Dr. Lina MIKALONIENĖ
Vilnius University

QUALIFICATION OF CLOSED STOCK COMPANY SHAREHOLDERS' AGREEMENT

Summary

Shareholders' agreement is one of the ways to protect shareholders' investments made into closed stock companies. There is no readily available market for such companies' shares, therefore seeking effective company's management as well as return on investments in different forms, shareholders collaborate concluding shareholders' agreements. Value of shareholders' agreement is also obvious in the course of shareholders' disputes, when it offers some contractual settlement measures in addition to the *ex lege* safeguards. Even though shareholders' agreements play a great role in the commercial practice and closed stock companies are dominant in the Lithuanian enterprises' landscape, such kind of agreements have not been of major interest for the Lithuanian scholars. This article explores the core legal aspects of shareholders' agreements in closed stock companies and presents its classification in the Lithuanian contract law. There are noted the following specific aspects of shareholders' agreement: purpose of the agreement, contract parties and its subject-matter. First, mixed purpose is a special characteristic of shareholders' agreement. The main purpose of the agreement relates to each shareholder's target for return on investments in different forms. While the auxiliary purpose of the agreement is to be considered a joint shareholders' target to cooperate in order to ensure more effective management of the company and its activity. This auxiliary purpose stipulates the return on investments. Second, only shareholders are parties to the agreement. Third, subject-matter of shareholders' agreement includes arrangement for implementation of shareholders' as company members' rights, both in active or passive form. As a rule, shareholders' agreements include issues on management of the company, shareholders' composition as well as other arrangements on shareholders' rights implementation (shareholder's employment, non-competition, etc.). Main features of shareholders' agreement and partnership agreement are also compared in the article concluding that shareholders' agreement should not be *per se* treated a sort of partnership agreement. Shareholders' agreement in essence being governed by general contract law should be qualified as *sui generis* specific contract based on cooperation principles. Also, shareholders' agreement may be often considered of a personal nature.

Straipsnis redakcijai įteiktas 2011 m. balandžio 6 d.